

DE MUNTKLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Enkele opmerkelijke munten van Qataban, een oud koninkrijk in zuidwestelijk Arabië

schaal 2/1

Unieke zilveren munt van de Qataban

Vz: Mannenhoofd met gekruld haar naar rechts (god Amm?)

Kz: Bebaarde mannenhoofd met lang haar en Arabische letter **h** achter het hoofd
(van Ma'di karib?)

Zilver, 1,7 g, 11 mm, uit de verzameling van de auteur¹

Arabië (in het Assyrisch “mât Aribi”: land van de Arabieren) is de naam van het schiereiland ten westen ten zuiden van het oude Mesopotamië. Tijdens de Romeinse periode werd het ingedeeld in drie provincies: *Arabië Felix* (Gr. *Arabia Endaimoon*, Zuidelijk Arabië), *Arabië Deserta* (het Arabische woestijngebied) en *Arabië Petraea* (het Arabië waar de beslissingen in Petra worden genomen, ook Nabataea genoemd).

De laatste decennia zijn archeologen² en numismaten meer geïnteresseerd in de pre-islamitische periode van Arabië. Zelfs de islamitische geleerden tonen meer en meer interesse in deze periode aangezien de gebeurtenissen uit die tijd hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van de Islam.

Er is zeer weinig geweten over deze Arabieren, de mensen die men *dromedarisruiters* noemde, een vaardigheid die zij zich pas in de 10de of 9de eeuw voor onze jaartelling eigen maakten. De nomadische stammen uit het Arabische woestijngebied vielen soms de naburige landen zoals *Arabië Felix* en Mesopotamië binnen en vestigden zich er.

De oudste verwijzing naar deze Arabieren is te vinden in het Bijbelse boek *Genesis* waar Arabische handelaars Jozef, de oudste zoon van Jacob, kochten en verkochten. Andere verwijzingen naar *Aribi* kunnen gevonden worden in documenten van de Assyrische koningen. Nadien werden de Arabieren onderworpen aan het gezag van de Babylonische koning Nabonidus die zijn hoofdstad vestigde op de oase van Temâ.

Vele inwoners van zuidelijk Arabië waren afkomstig uit Aksum (Ethiopië, Afrika). Afbeelding van een man met gekruld haar uit de Mahram Bilqis tempel (foto: Gary Vey)

eigenschappen zij bezaten. Ook vermeldde hij dat in het zuiden vier koninkrijken de handel beheersten: Ma'in, Saba, Qataban en Hadramat.

Strabo en Plinius gaven een nauwkeurige beschrijving van de karavaanroute waarlangs het reukwerk naar de Middellandse Zee werd vervoerd.

Plinius⁶ noemt Timna, de hoofdstad van de Qataban, als vertrekpunt en Gaza, de haven van Judea, als eindpunt van de route. De route was 2.437.500 passen lang en verdeeld in 65 kameeletappes. Hij schreef dat *Arabia Felix* het monopolie van de productie van reukwerk bezat. Wierrook werd gebruikt voor het verspreiden van verrukkelijke geuren, maar ook als ingrediënt voor zalven, welriekende poeders, cosmetica en drugs. Mirre werd gebruikt in de parfumerie en de geneeskunde.

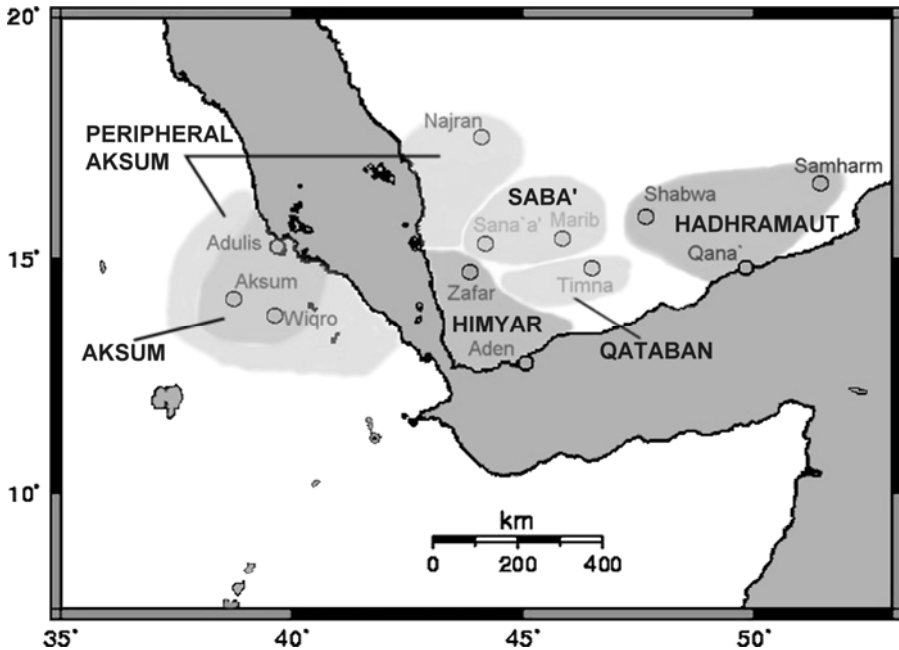
Alexander de Grote (356-323 v.C.) wilde de Arabieren aan zijn gezag onderwerpen en startte in 323 v.C. met de voorbereidingen van zijn militaire campagne maar zijn vroegtijdige dood verhinderde de uitvoering van dit plan.³

Tijdens de Parthische en Romeinse periode, bestuurden de Arabieren talrijke steden in het huidige Syrië en Irak: Palmyra, Emesa, Edessa, Hatra, Charax⁴ en Gerrha. Zij bouwden ook steden waarvan Petra, de hoofdstad van Nabatea, de meest gekende is.

In zijn boek III schreef Herodotus (c. 430 v.C.): “*Arabië is het uiterste van de bewoonde landen, en daarin alleen van alle landen groeit de wierook en de mirre en de casia en het cinamomum en het ledanum,*⁵ dit alles, uitgenomen de mirre, winnen de Arabieren met moeite. Den wierook verzamelen zij, daar zij de styrax verbranden, die de Feniciërs naar Griekenland aanvoeren”. Deze getuigenis geeft aan dat de Feniciërs de tussenhandel tussen Arabië en Griekenland verzorgden.

De Griek Euhemerus van Messene, werkzaam aan het hof van de Macedonische koning Cassander (ca. 350-297 v.C.) bezocht het zuiden van Arabië en beschreef het land als vruchtbaar en vol schitterende steden, omgeven door eilanden: Hiera, rijk aan wierook en mirre, en Panchaia, waarop een ideale samenleving bestond.

Theophrastus (371-287 v.C.), leerling en opvolger van Aristoteles, gaf voor het eerst een precieze beschrijving van de mirre en andere aromatische planten, over hoe zij gekweekt werden en welke

Ligging van het koninkrijk Qataban (2de eeuw) (Wikipedia)

Rond 110 v.C. werd het koninkrijk der Himyariten gesticht met als hoofdstad Zafar. Zij rebelleerde tegen de vier bovenvernoemde koninkrijken en wisten rond 300 volledig zuidwestelijk Arabië te verenigen. Zij controleerde de Rode Zee en de Golf van Aden. Hun machtsgebied reikte tot aan de Perzische Golf in het oosten en de Arabische Woestijn in het noorden.

Naast wat de Egyptenaren, Grieken, Romeinen en Perzen hebben opgetekend, dienen historici zich o.a. te behelpen met de oude munten die in Arabië worden gevonden.

schaal 2/1

Zilveren munt van de Qataban

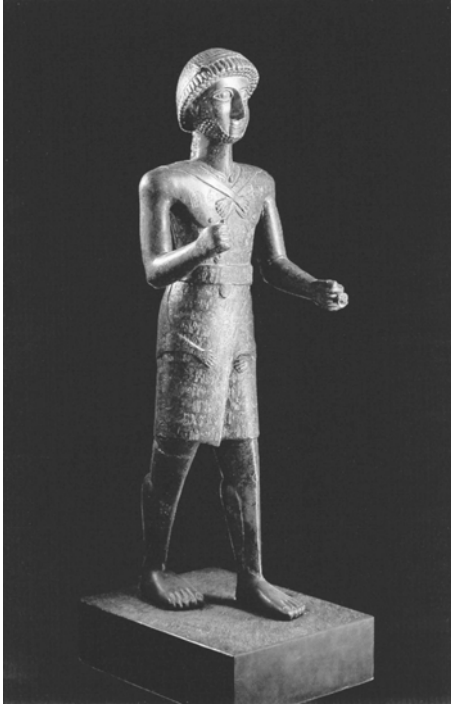
Vz: Mannenhoofd met gekruld haar naar rechts (god Amm?)

Kz: Rechtstaande uil met enkele Arabische letters

Zilver, 5,37 g, 15,1 × 16,6 mm, Munroy-Hay pl. 1,27 type 1.9i. (6 exemplaren gekend) Foto Calgary Coin.

De Arabische munten tijdens de Hellenistische periode zijn voornamelijk imitaties van algemeen aanvaarde Griekse en Perzische (handels-)munten.^{7,8} De oudste munten in zuidelijk Arabië (4de-3de eeuw v.C.) zijn imitaties van Atheense tetradrachmen met op de voorzijde een gehelmde Athena en op de keerzijde een staande uil, een olijftak, halve maan en de letters AΘE.^{9,10} In oostelijk Arabië maakte men imitaties van de

munten van Alexander de Grote met op de voorzijde het hoofd van Heracles met een leeuwenvel en op de keerzijde Zeus op een troon.¹¹ Ook imitaties van Perzische munten werden gemaakt en worden soms op veilingen aangeboden, bvb. van Persis en Characene.¹²

Bronzen beeld van krijger Ma'di karib uit de Al'maqah-tempel Awwâm von Ma'rib, National Museum van San'a, Yemen

Geleidelijk werd de naam van Alexander vervangen door de naam van de lokale koningen, Arabische letters werden toegevoegd en de imitaties kregen meer Arabische kenmerken: Zeus werd zonder baard afgebeeld, de arend werd vervangen door een paard, palmboom, enz.

Op de munten in zuidelijk Arabië werd Athena vervangen door een mannenhoofd met gekruld haar (kroezelhaar), een indicatie dat zij van Afrika afkomstig zijn? Anu spreekt niet voor niets over “*The Black African kingdoms of Arabia*”.

De munten die tot heden gevonden werden vertonen soms Arabische inscripties die numismaten toelaten deze toe te kennen aan een bepaald koninkrijk of zelfs koning. De lezer die de aanbevolen literatuur doorneemt, zal al snel vaststellen dat er weinig zekerheid bestaat over de attributies en dat er dus nog veel onderzoekswerk te verrichten is. De munten die in dit artikel worden getoond, worden toegewezen aan Qataban.

EINDNOTEN

1. Naast dit uniek stuk, zijn er enkele varianten gekend met de letters HRB en een monogram. Zie: BMC Pl. VII. 25 en 26; Munro-Hay 29, 30, 31, 34, 36; Verzameling Tom Mallon-McCorgray www.grifterrec.com/coins/arabia/arabia.html
2. Zie: J.A. Sauer en J.A. Blakely, *Archaeology along the Spice Route of Yemen*, in: D.T. Potts (ed.), *Araby The Blest, Studies in Arabian Archaeology*, 91-115.
3. Zie R.L. Fox, *Alexander de Grote*, 508-538; E.R. Bevan, *The House of Seleucus*, 23-24.; R.G. Hoyland, *Arabia and the Arabs, From the Bronze Age to the coming of Islam*, 21-26.
4. Charax (Spasinou) was de hoofdstad van Characene, een koninkrijk aan de Perzische Golf met overwegend Arabische inwoners en vazal van de Parthische koningen. De auteur bereidt een studie voor over de muntslag van Characene.
5. Ledanum is een soort hars.
6. Nat. Hist. 63-64.
7. R.G. Hoyland, *Arabia and the Arabs*, 193-195.
8. Er werden bronzen, zilveren en gouden munten in zuidelijk Arabië gevonden. Zie: S.C.H. Munro-Hay, *The Coinage of Shabwa (Hadhramawt and other ancient South Arabian Coinage in the National Museum, Aden)*.
9. Hill, 1922, p. xlviiii.

10. Zie: R. Dillen, *De uil van Athena*, Muntklapper 41 (jan-mar 2004).
 11. Zie: D.T. Potts: *The Pre-Islamic Coinage of Eastern Arabia*.
 12. Zie: Classical Numismatic Groep, veiling 85 resp. lot 523 en lot 527.

BIBLIOGRAFIE

Geschiedenis

- De Maigret A., *Arabia Felix*, (vert. R. Thompson) London: Stacey International, 2002.
 Hoyland R.G., *Arabia and the Arabs, From the Bronze Age to the coming of Islam*, Routledge, Londen, 2001.
 Korotayev A., *Ancient Yemen*, Oxford: Oxford University Press, 1995.
 -, *Pre-Islamic Yemen*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1996.
 -, *Socio-Political Conflict in the Qatabanian Kingdom?* (A re-interpretation of the Qatabanic inscription R 3566), Proceedings of the Seminar for Arabian Studies 27 (1997): 141-158.
 Potts D.T. (ed.), *Araby The Blest, Studies in Arabian Archaeology*, CNI Publications 7, The Carsten Niebuhr Institute of Ancient Near Eastern Studies.
 Stibbe C.M., *Een curieuze handelsroute*, in: *Hermeneus*, jaargang 69 (1997) nr 1, 7-11.
 Anu O.E.O., *The Black African kingdoms of Arabia*, www.africaresource.com
 Weber G., *Negrito-like People, The Near and Middle East*, www.andaman.org

Numismatiek

- Arnold-Biucchi C., 'Arabian Alexanders', *Mnemata: Papers in Memory of Nancy M. Waggoner*, American Numismatic Society, New York (1991).
 De Morgan J., *Manuel de Numismatique Orientale de L'Antiquité et du Moyen Age*, Obol International, Chicago, 1979 (1923).
 Haerincx E., 'The Indigenous Coinage of Pre-Islamic South-East Arabia,' *Minerva*, Volume 13, No. 2, London (March/April 2002).
 Hill G.F., *The Ancient Coinage of Southern Arabia*, Argonaut, Chicago, 1969 (1915).
 Hill. G.F., *Catalogue of the Greek Coins of Arabia, Mesopotamia and Persia*, British Museum; Arnaldo Forni, Bologna, 1965 (1922).
 Mitchiner M., 'Unusual Early South Arabian Coins of the Himyarite-Katabanian Series,' *Coin Hoards: Volume VII*, The Royal Numismatic Society, London (1985).
 Munro-Hay S.C.H., *The Coinage of Shabwa (Hadhrāmawt and other ancient South Arabian Coinage in the National Museum, Aden*, in: *Syria*, Tome 68, f. 1-4, 1991, 393-418.
 Potts D.T., *The Pre-Islamic Coinage of Eastern Arabia*, Carsten Niebuhr Institute of Ancient Near Eastern Studies, University of Copenhagen (1991).
 Potts D.T., *Supplement To The Pre-Islamic Coinage of Eastern Arabia*, Carsten Niebuhr Institute of Ancient Near Eastern Studies, University of Copenhagen (1994).
Sylloge Nummorum Graecorum - The Collection of the American Numismatic Society, Deel 6: Palestine - South Arabia, American Numismatic Society, New York (1981).

Patrick Pasmans